

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окмуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча Д 13.20.618 диссертациялык кеңешинин эксперти п.и.к., профессор Т.Т. Иманалиевдин изденүүчү Эргешали кызы Актилектин “Жогорку класстардын окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоо” аттуу темадагы 13.00.01. – жалпы педагогика, педагогиканын жана жалпы билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окмуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык ишине.

КОРУТУНДУ

Изденүүчү Эргешали кызы Актилек тарабынан көрсөтүлгөн диссертациянын карап чыгып төмөнкүдөй корутундуга келдим:

1. Диссертациялык кеңештин диссертацияны коргоого кабыл алуу укугуна ээ болгон адистигине иштин дал келүүсү.

Көрсөтүлгөн кандидаттык диссертация диссертациялык кеңештин профилине дал келет.

Иште, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын соңку редакциясында үй-бүлөнүн жоопкерчилиги кыйла күчөтүлгөнүнө, үй-бүлө тууралуу баалуулуктар улуттук масштабтагы иш чаралар менен коштолуп жатканына карабастан, соңку жылдарда жаңы муундагылардын үй-бүлөлүк турмуштун түп максат, милдеттерин түгөл аткарууга алсыздыгынан улам, реалдуу турмушта көп кырдуу көйгөйлөр тамыр жайып, үй бүлөнүн бузулушу кадимки көрүнүшкө айланып бара жатканы, кыргыз педагогикасында жогорку мектептин, орто мектептердин окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоо проблемасы өз алдынча изилдөөгө алына электиги келтирилип 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистигинин паспортуна толугу менен жооп берет.

2. Диссертациянын максаты: Жогорку класстардын окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоонун моделин түзүү жана аны ишке ашыруунун педагогикалык шарттарын аныктоо.

Коюлган максат төмөнкүдөй милдеттердин ишке ашуусу аркылуу жетишилген:

1. Жогорку класстардын окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоонун теориялык негиздерин, социалдык–педагогикалык өбөлгөлөрүн аныктоо.

2.Кыргыз элдик педагогикасындагы жаштарды үй-бүлөлүк турмушка даярдоо боюнча идеяларды жана баалуу тажрыйбаларды ачып көрсөтүү.

3.Жогорку класстын окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоонун педагогикалык моделин жана шарттарын аныктоо.

4.Аныкталаган педагогикалык моделдин жана шарттардын натыйжалуулугун эксперимент аркылуу текшерүү жана жыйынтыктоо.

Диссертацияда изилдөөлөрдүн объектиси аныкталган эмес, ошондуктан, аларды диссертациянын максатына жана милдеттерине дал келүүсүн көрсөтүүгө мүмкүн эмес.

Изилдөөнүн методдору диссертацияда коюлган милдеттерге дал келет. Алсак, 1,2-милдеттердин алкагында теориялык жеке эмпирикалык, салыштыруу ж.б. методдору колдонулган.

Ал эми, 2-3 милдеттердин алкагында констатациялык жана кайра түзүүчү эксперименттер, сапаттык жана сандык, тест, талкуу, салыштыруу, модель түзүү ж.б. методдор колдонулган.

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу.

Соңку жылдарда жаштардын инсандык жоопкерчилигин арттыруу, аларда адептик жүрүм турум маданиятын, улуттук менталитеттин үлгүлөрүн, улуттук баалуулуктарды калыптандыруу, үй-бүлөлүк турмуш жөнүндө билимдерин өнүктүрүү маселелерин этнопедагогикалык аспектиден изилдөө өзгөчө муктаждыктарды жаратууда. Изилдөөнүн актуалдуулугу улуттук жана мамлекеттин өзөктүү документтеринде белгиленген кырдаалдар, милдеттер менен тикеден-тике байланыштуу. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын соңку редакциясында үй-бүлөлүк жоопкерчилиги кыйла жогорулатылган. Баш мыйзамда үй-бүлө туралуу баалуулуктар улуттук масштабтагы иш чаралар менен коштолуп, өнүктүрүлүп келүүдө.

Бирок, буларга карабастан, коңку жылдарда жаңы муундагылардын үй-бүлөлүк турмуштун түп максат, милдеттерин түгөл андап аткарууга алсыздыгынан улам, реалдуу турмушта көп кырдуу көйгөйлөр тамыр жайып, үй-бүлөнүн бузулушу кадимки көрүнүшкө айланып бара жатат.

Жогоруда айтылгандардын негизинде, изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн илимий изилдөөлөр абдан эле актуалдуу жана өз убагында аткарылган деп бүтүм чыгарууга болот.

3. Диссертациянын илимий жыйынтыктары.

Диссертацияда педагогика илиминин өнүгүшү үчүн төмөндөгүдөй жаңы илимий негизделген теориялык жыйынтыктар келтирилген

3.1.Жогорку класстардын окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоонун теориялык негиздери, социалдык педагогикалык өбөлгөлөрү аныкталды.

3.2.Жогорку класстагы окуучуларды үй-бүлөлүк турмушка даярдоо боюнча “Үй бүлөлүк тарбиянын негиздери” деген усулдук колдонмо иштелип чыгып, колдонууга сунушталды.

3.3.Кыргыз элдик педагогикасындагы жаштарды үй-бүлөлүк турмушка даярдоо боюнча идеялар жана баалуу тажрыйбалар ачылып көрсөтүлдү.

3.4.Жогорку класстардын окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоонун педагогикалык модели түзүлдү, аны ишке ашыруунун педагогикалык шарттары аныкталып эксперимент аркылуу текшерилди.

3.5.Классификациялык белгилерге дал келүүсү: диссертациялык иш классификациялык белгилерге толугу менен дал келет.

4. Диссертацияда алынган жыйынтыктардын практикалык маанилүүгү

Кандидаттык диссертациянын илимий жыйынтыктары:

–жогорку класстардын окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоонун педагогикалык шарттарын ишке киргизүү методикасы аркылуу;

–“Үй-бүлөлүк тарбиянын негиздери” аттуу комплекстүү окуу-методикалык программанын билим берүү процессине киргизилгендиги аркылуу;

–мектептер үчүн жогорку класстардын окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоо боюнча методикалык кеңештердин, сунуштардын иштелип чыгышы аркылуу ишке ашырылды.

Эргешалы кызы Актилектин диссертациялык ишинин материалдарын иш жүзүнө ашыруу:

–жогорку класстын окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоонун натыйжалуулугун жогорулатууга:

–ата-энелердин этнопедагогикалык маданиятын жогорулатууга карата өтүлгөн иш чаралар жогорку класстардын окуучуларында үй-бүлөлүк каада-салттар, үй-бүлөдө жана коомдо өзүн алып жүрүүнормалары жөнүндөгү билимдерин, жөндөмдүүлүктөрүн, келечекте үй-бүлөлүк жашоого керек болгон мамлешүүчүлүк, уюштуруучулук, педагогикалык жана үй-тиричиликтик көндүмдөрүн калыптандырууга;

–айыл мектептеринин жогорку класстарынын окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоо

тармагында мындан аркы илимий чыгармачыл изденүүлөргө мүмкүндүк жаратат.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Автореферат диссертациянын мазмунуна, андагы коюлган изилдөөнүн максатына жана милдеттерине толугу менен дал келет. Автореферат кыргыз, орус, англис тилдеринде окшош резюмелерге ээ.

6. Кемчиликтер

Диссертацияда кээ бир кемчиликтер оорун алган:

–изилдөөнүн предмети, объектиси көрсөтүлгөн эмес;
–иште кээ бир орусча сөздөр кыргызчага которулбай калган: личность, регуляциялоо, ориентир, индивидуалдык реализациялоо ж.б. (15,29,93,94,98,99 беттер).

–иште “Коркут ата” деген китептин автору көрсөтүлбөй калган (шилтеме катары) 35,41,44 беттер;

Мисалы, 35 бет, 2 абз., “А.А. Алимбековдун “Коркут ата” китебинде өз үй бүлөсүнүн коломтосун...” деп берилсе туура болмок;

–тексте 36 бет, 3 абз. Проценттик көрсөткүчтөр аягына чейин саналып, көрсөтүлгөн эмес;

–диссертациянын темасында “элдик педагогика” деп берилген, бирок кээ бир жерлерде “эл педагогика” деп жазылып калган. Мисалы 8 бетте;

–38 беттеги эки таблицага текстте шилтеме берилбей калган жана бул таблицалардын аттарын тагыраак берсе болот эле;

–тексте 83 бетте, 3 абз. “1-схема” деп шилтеме берилген, бирок ал схеманын өзү жок;

–текстеги 85 беттеги 1-сүрөттүн аталышын диссертациянын темасына ылайыкташтырып берүү керек:... элдик салттарынын негизинде... эмес... элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу..., ушундай эле сөз сүрөттүн эң биринчи (жогорку) бөлүгүндө да көрсөтүлгөн, үчүнчү бөлүгүндөгү “ориентирдик” деген сөздү “багыттык” деп берсе туура болуш керек;

–изилдөөдөгү анкеталык сурамжылоонун жыйынтыгын анализдөөдө (114 б.) тиркемедеги № 1 анкета 10 суроону камтыган, бирок, жооп варианттары жок, ал эми, № 2 анкета 18 суроону камтып, анализдөө 9 эле суроо боюнча жүргүзүлгөн (“Үй бүлөдөгү сизге жакпаган салттар кайсылар?” деген суроо менен бүткөн, 117 бет.) анын алдындагы жана калган 8 суроо эмне болду? Ушул акыркы суроону анализдөөдө проценттер көрсөтүлбөй калган. (117 бет, акыркы абз, 118 бет. уландысы).

–тексте 121 бетте № 1 анкеталык сурамжылоо деп берилип калган, чындыгында ал жерде № 4 анкета жөнүндө сөз болуп жатат.

–126 беттеги 2 сүрөттүн (чистограмманын) аттарын төмөн жагына түшүрүп тууралап коюу керек, ошондой эле 150 беттеги сүрөттөрдүн жогору жагындагы аталыштарын алып салуу керек.

7. Сунуштар

Диссертациялык иштин баалуулугун көтөрүү максатында төмөнкүлөрдү сунуштайм:

–биринчи глава боюнча корутундуга элдик педагогиканын баалуулуктарын, социалдык-педагогикалык өбөлгөлөрүн тагыраак чачылдырып берсе туура болмок, себеби милдетте берилген, бирок иште эч жерде так көрсөтүлгөн эмес;

–изденүүчү тарабынан “үй-бүлө” деген түшүнүккө так аныктама жок деп, диссертацияда бул түшүнүккө эч кандай аныктама берилбей калган. Ошондуктан “Кыргыз совет энциклопедиясынын” (Фрунзе, 1980 203 б) карап ошол вариантта берсе болмок;

–диссертациялык иштин 120 бетиндеги № 3.1.2. таблицанын аталышын төмөнкү редакцияда сунуштайм: “Жогорку класстардын окуучуларын үй-бүлөлүк турмушка даярдыгынын критерийлери жана көрсөткүчтөрү”. Менин оюмча, “даярдоо” бул процесс, “даярдыгы” ушул процесстен кийинки пайда болгон абалы. Бул критерийлер, көрсөткүчтөр эмне максат менен иштелип чыкты? Даярдык деңгээлдери (төмөн, орто, жогору) кантип аныкталат?

–үй-бүлөлүк жашоого даярдоонун моделине (1-сүрөт) дагы бир звено: “Кыргыз элдик педагогикалык баалуулуктар” кошулса, бул модел толугураак болмок деп сунуштайм.

8. Рекомендациялар

Диссертациялык иштеги кээ бир стилистикалык, грамматикалык жана орфографиялык каталарды оңдоп, түзөтүү максатында дагы бир жолу редакциялоо ашык болбойт.

9. Бүтүм

Изденүүчү Эргешали кызы Актилек тарабынан жазылган “Жогорку класстардын окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоо” аттуу темадагы диссертациялык иши толук кандуу аягына чыккан илимий эмгек болуп эсептелинет.

Эксперт Т. Иманалиев, берилген документтерди карап чыгып, Эргешали кызы Актилектин “Жогорку класстардын окуучуларын элдик педагогиканын баалуулуктары аркылуу үй-бүлөлүк турмушка даярдоо” аттуу темадагы 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окмуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациясын И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Кыргыз билим берүү

академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окмуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча Д 13.20.618 Диссертациялык кеңешинде коргоо үчүн кабыл алууну сунуштайм.

Эксперт

Т.Т. Иманалиев

Т.Т. Иманалиев

*Профессор Т.Т. Иманалиевден колук
таастыктаймын.*

КБ

